

Erken Çocukluk Döneminde Özel Yeteneğin Tanılanmasına İlişkin Eleştirel Değerlendirme

DERLEME MAKALESİ

Nilgün KİRİŞÇİ¹, Şule DEMİREL DİNGEÇ²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Özel Yetenekliler Eğitimi, nilgun.kirisci@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0925-7331.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Özel Yetenekliler Eğitimi, suledemirel@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6709-7690.

Gönderilme Tarihi: 13.10.2022 Kabul Tarihi: 16.03.2023 DOI: 10.37669/milliegitim.1188877

Atf: "Kirişçi, N., ve Demirel Dinceç, Ş. (2024). Erken çocukluk döneminde özel yeteneğin tanılanması-na ilişkin eleştirel değerlendirme. *Millî Eğitim*, 53 (241), 613-634. DOI: 10.37669/milliegitim.1188877"

Öz

Özel yetenekli çocukların eğitimlerinde önemli prensiplerden biri erken tanılanmadır. Erken çocukluk dönemi bu nedenle özel yetenekli çocuklar için en kritik dönemlerden biri olarak değerlendirilebilir. Bu dönem özel yetenek alanında çalışan araştırmacılar için de önemli görülmekte, erken çocukluk döneminde tanılama en fazla tartışılan konulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacılar için tartışmalı, kimi zaman çözüm bulmuş kimi zaman ise alternatif çözümler geliştirilmeye çalışılan tanılama sürecinin anlaşılması bu süreçte rol üstlenen bütün bireyler için önem taşımaktadır. Tanılama süreci sadece uzmanların yer aldığı bir süreç olmanın ötesinde çocuklar ile etkileşimde bulunan ebeveynler, öğretmenler, uzmanlar ve yasal düzenlemelerden sorumlu yetkililerin önemli roller üstlenmeleri gerektiği bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan doğru tanılama özel yetenekli çocukların eğitimlerinin düzenlenmesinde ilk ve en önemli adımdır. Doğru tanılanmayla birlikte özel yetenekli çocuklar uygun eğitim fırsatlarıyla karşılaşabilme fırsatı yakalayabilirler. Özel yetenekli çocukların tanılanmasında temel amaç çocukları etiketleyerek ayrı bir gruba dâhil etmek değil; bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimlerine uygun eğitim alabilmelerini sağlamaktır. Bütün bunların çerçevesinde bu çalışmada erken çocukluk döneminde özel yeteneklilerin özellikleri ve tanılanmaları ile Türkiye’de ve dünyada konuyla ilgili güncel durum eleştirel bir yaklaşımla incelenmiştir. Tanılama sürecinde karşılaşılan sorunlar belirlenerek çözüm önerileri sunulmuştur. Bu amaç doğrultusunda güncel çalışmalar incelenmiş ve Türkiye’de erken çocukluk döneminde tanılama uygulamalarında var olan girişimlere yer verilerek eksikler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: erken çocukluk, özel yetenek, tanılama

A Critical Evaluation of Identification of Giftedness in Early Childhood

Abstract

One of the important principles in the education of gifted children is early identification. For this reason, early childhood is one of the most critical periods for gifted children. Identification in early childhood is one of the most important topics for researchers working in the field of giftedness and talent. Understanding the identification process, which is controversial for researchers, sometimes finds solutions and sometimes tries to develop alternative solutions, is important for all individuals who play a role in this process. The identification process is not only an important process for experts, but also it should be considered as a process that parents, teachers, experts and regulatory authorities interacting with children should play important roles. On the other hand, correct identification is the first and most important step in organizing the education of gifted children. With the correct identification, gifted children can have the opportunity to encounter appropriate educational opportunities. The main purpose of identifying gifted children is not to label them and include them in a separate group. The purpose is to meet their educational needs appropriate for their cognitive and socio-emotional development. Within the framework of all these, in this study, the characteristics and identification of gifted children in early childhood and the current situation in Turkey and in the world were examined with a critical approach. Problems encountered in the identification process were identified and solutions were offered. For this aim, current studies were examined and the limitations were discussed about interventions of identification in early childhood in Turkey.

Keywords: *early childhood, giftedness, identification*

Giriş

Özel yetenek kavramı, İngilizce alan yazında yaygın olarak “giftedness”, “talented” ve ardından “high ability” şeklinde görülebilir. Bu sıfatların birbiriyle eş anlamlı veya farklı anlamlarda kullanılması da söz konusudur. Örneğin Gagne (2013) üstün zekâyı doğuştan gelen ve ilk %10'luk dilimdeki potansiyel; üstün yeteneği ise yetişkinlikte ve daha dar bir alanda görülen yine %10'luk dilime giren performans olarak ayrı ayrı tanımlar. Taylor (1968) ise Çoklu Yetenekler Modeli'nde üstün zekâlı bireyleri herhangi bir alanda en üst düzeyde olan kişiler, üstün yetenekli bireyleri herhangi bir alanda ortalama bireyler ile üstün zekâlı bireyler arasında yer alan kişiler olarak tanımlamıştır (Maker ve Nielson, 1995). Türkiye'de ise farklı dönemlerde Türkçeye çeviri, elitist kaygılar, potansiyelin veya performansın kastedilmesi gibi pek çok farklı sebepten kavram için üstün beyin gücü, süper zekâ, üstün zekâ, üstün yetenek, özel yetenek gibi farklı etiketler kullanılmıştır. Türkiye'de güncel olarak kullanılan özel

yetenek kavramı, Millî Eğitim Bakanlığı (2013) tarafından yayımlanan özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planında “Özel yetenekli birey zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi, motivasyon veya özel akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımında dikkat çeken iki nokta özel yeteneğin farklı alanlarda görülebileceği ve bireyin akranlarına kıyasla değerlendirilmesinin gerekliliğidir.

Özel yetenek tanımları ve kuramları geçmişten bugüne incelendiğinde aslında günümüzde olduğu gibi birden fazla alandan söz edilmediği hatta kavrama oldukça tutucu bakıldığı söylenebilir. Alanla ilgili bilimsel çalışmalar 19. yüzyılda Galton’un dehalar hakkındaki çalışmalarıyla başlamış, Binet ve Terman gibi isimlerin çalışmalarıyla daha da hareketlenmiştir (Binet ve Simon, 1916; Galton, 1883). Terman’ın özel yeteneğe ilişkin bakış açısı kavramın daha katı ele alındığına örnek oluşturabilir. Ona göre üstün zekâlılar, standart zekâ ölçeklerinde ilk %1’lik dilime girenler olarak tanımlanabilir (Terman, 1916). Bu tanımında kavramın zekâ puanıyla ve belli bir yüzdeyle ifade edildiği görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı’nın (2013) tanımı da hatırlandığında günümüzde tanımların zekâ puanıyla sınırlı olmadığı görülmektedir.

Yöntem

Çalışma alan yazın taraması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda erken çocukluk döneminde özel yeteneklilerin özellikleri ve tanımları ile Türkiye’de ve dünyada güncel duruma ilişkin alan yazın ayrıntılı olarak incelenmiştir. Alan yazın kapsamında eleştirel bir yaklaşımla özel yetenekli çocukların tanılanma süreçleri değerlendirilerek eksiklikler tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Etik Kurul İzni: Bu araştırma bir derleme çalışması olması nedeniyle etik kurul izni gerekmemektedir.

Erken Çocukluk Döneminde Özel Yeteneklilerde Görülen Özellikler

Özel yetenekli birinin özellikleri neler olabilir dendiğinde bazılarının aklına çocuklar, bazılarının aklına ise yetişkinler gelmektedir. Görülmesi beklenen özellikler yaşa göre farklılıklar gösterebilir. Alan yazında genel olarak 0-8 yaş aralığını kapsayan erken çocukluk döneminde (Toran, 2012) özel yetenekli çocukların hem olumlu hem de olumsuz karakteristik özelliklerine yönelik birçok liste ile karşılaşılabilir. Bu listelerde genel olarak benzer tanımlayıcı özellikler yer almaktadır. Erken gelişim sıklıkla özel yetenek ile ilişkilendirilir ancak her çocuk için her zaman bu durum tanımlayıcı bir özellik olmayabilir (Hertzog, 2008). Örneğin okumayı erken öğrenen ya da erken yaşlarda güçlü dil becerisine sahip her çocuk özel yetenekli olarak tanılanmayabilir. Yeteneğin erken yaşlarda ortaya çıkmasında çevresel değişkenler, aile ilgisi

ya da ailenin sosyoekonomik durumu gibi değişkenler etkindir. Örneğin dil gelişimi ve kelime bilgisi erken çocuklukta çevre ile oldukça ilişkilidir (Hertzog, 2008). Farklı kelimelerin kullanıldığı ve dil gelişimini destekleyen aktivitelerin yoğun bir şekilde yer aldığı bir ortamda büyüyen çocuklar dil becerilerinde üst düzeyde olabilirler ancak genel zihinsel kapasitenin ölçüldüğü zekâ testlerinde özel yetenekli sınıflaması içerisinde yer almayabilirler.

Aileler okul öncesi dönemdeki özel yetenekli çocuklarını genellikle şu özelliklerle tanımlamaktadır (Sankar-DeLeeuw, 1999): Iraksak düşünebilirler, ilgilendikleri nesneye ya da konuya uzun süre odaklanırlar, meraklıdırlar, erken yaşta okuyabilirler ve ısrarcıdırlar. Bunların yanı sıra aileler çocuklarının yaşıtlarına göre geniş bir kelime haznesine ve sıra dışı mizah algısına sahip olduklarını, nesnelere arası soyut ilişkilendirme yapabildiklerini ancak tek bir alanda yeteneklerini gösterebildiklerini belirtmişlerdir (Anonymous, 2007; Louis ve Lewis, 1992).

Erken çocukluk döneminde özel yetenekli çocukların özelliklerine ilişkin kapsamlı listelerden biri Porter'ın (2005) birçok kaynağa dayanarak oluşturmuş olduğu listedir. Bu listede özel yetenekli çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal, konuşma ve dil, motor becerilere yönelik özellikler yer almaktadır. Listede yer alan özellikler her bir beceri alanında özel yeteneğe sahip olan çocuklar için oluşturulmuştur. Tablo 1'de erken yaşlarda özel yetenekli çocukların özellikleri görülebilir.

Tablo 1

Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri

Bilişsel Özellik

Genel zihinsel alanda özel yeteneğe sahip çocuklar aşağıdaki özellikleri sergileyebilirler:

- Gelişim basamaklarını yaşıtlarından üçte bir oranında daha erken gerçekleştirme
 - Hızlı öğrenme
 - Meraklı gözleme
 - Çevresel uyaranlara karşı aktif olma
 - Hızlı ve doğru hatırlama
 - Bir süre önce öğrenmiş olduğu bilgileri ya da becerileri hatırlama
 - Akranlarına göre bir konuya ilişkin derin bilgi sahibi olma
 - Zaman gibi soyut kavramları anlama
 - Okuma, yazma ya da sayıları kullanmada ileri düzeyde olma
 - Okul başlamadan önce ismi dışındaki kelimeleri yazma
 - Kitap ve filmler için tercihler sunma
-

Konuşma ve Dil Özellikleri

Üst düzey sözel becerilere sahip zihinsel olarak özel yetenekli olan çocuklar şu özellikleri sergileyebilirler:

- Erken anlama
- Dil kullanımında ileri düzeyde gelişim
- Metafor ve analogileri kullanma
- Spontan bir şekilde hikâye ya da şarkı oluşturma
- Erken yaşlarda gerçek bir fikir ve bilgi alışverişi için dili kullanma
- Çok yönlü mizaç algısına sahip olma

Motor Beceriler

Zihinsel alanda özel yetenekli çocukların çoğunda motor becerilerin gelişimi zekâ düzeyinin gerisinde kalabilir. Bunun yanı sıra motor becerilerde özel yeteneğe sahip olan çocukların karakteristik özellikleri ise şunlardır:

- Erken motor gelişim; özellikle bilişsel kontrolü gerektiren dengede durma gibi becerilerde
- Bulunduğu ortamda uygun bir konumda durma
- Sağ ve sol algısında erken farkındalık
- Yeni ya da zor yapbozları tamamlayabilme
- Çizme ve yazmada üst düzey gelişim
- Yüksek fiziksel enerji

Sosyal Beceriler

Zihinsel ve sözel olarak üst düzey becerilere sahip çocuklar genel olarak sosyal becerilerde de oldukça üst düzey beceriye sahiptirler. Temel karakteristik özellikleri şunlardır:

- Yüksek düzeyde empati oluşturabilme
- Kurallı oyunları oynama yeteneğinde erken gelişim
- Yakın arkadaşlık oluşturmada erken gelişim
- Yetenek düzeyine uygun arkadaşları yoksa tek başına oynayabilme
- Genellikle oyun fikirleri ve adalet algısı nedeniyle diğer akranları tarafından aranır.
- Büyük çocuklar ya da yetişkinlerle ortak çalışabilme
- Liderlik yeteneği
- Yargılama ve ahlaki muhakeme becerisinde erken gelişim
- Adaletsizlik gibi sosyal konulara yönelik erken ilgi

Duygusal ve Davranışsal Özellikler

Zihinsel olarak özel yeteneğe sahip bazı çocuklar duygusal olarak da özel yeteneklidirler. Bu çocuklar şu özelliklere sahip olabilirler:

- Duygusal hassaslık ve duyarlılık
- Eleştiriye aşırı duyarlılık
- Duygusal veya davranışsal patlamalara yol açabilen hayal kırıklığı
- Genellikle büyük yaşta çocuklara verilen sorumlulukları üstlenme
- Uyumsuzluk

Tablo 1’de yer alan özellikler özel yetenekli çocuklarda en sık rastlanan ve fark edilebilir özelliklerdir. Erken çocukluk döneminde gözlemleyebileceğimiz bu özellikler hem eğitimciler hem de ailelere çocukların yetenek gelişimlerini planlayabilmek için önemli ipuçları verecektir. Ancak unutulmamalıdır ki bütün bu özellikler özel yetenek alanına (müzik yeteneği ya da bir spor alanında özel yetenek), özel yeteneğin ortaya çıktığı ortama ve döneme göre değişkenlik gösterebilir. Özel yetenekli birey-

lerde erken çocukluk döneminde beklenen karakteristik özellikler, bireyin bireysel yetenek gelişim eğrisine göre değişim gösterebilir. Örneğin erken dil gelişimi ve kendiliğinden okumayı öğrenme önemli bir karakteristik özellik olsa da bazı çocuklarda potansiyel okul hayatıyla tanıştuklarında aktive olabilir. Sak (2011) farklı kaynaklarda sıralanan özelliklerden birkaç tanesinin dikkat çekici olduğunu belirtmiştir. Ona göre erken çocukluk döneminde bir çocuk erkenden okumayı ve ardından yazmayı öğrenmiş, 3-4 yaşlarında zihninden aritmetik işlemler yapmaya başlamış, 10 yaşından daha önce bir alanda yetişkin performansı gösteriyorsa bu özellikler çocuğun özel yetenekli olabileceğinin önemli işaretleridir.

Erken çocukluk dönemi için sıralanan karakteristik özelliklerin tamamının olmasa bile büyük bölümünün bir çocukta gözlenmesi onun özel yetenekli olabileceğini düşündürülebilir. Bununla birlikte bu özelliklerin yaşıtlarına oranla çocukta ne düzeyde görüldüğü konusu da önemlidir. Bir çocukta birkaç aylık erken gelişim görülmesi, onun özel yetenekli olduğunu düşünmek için yeterli olmayacaktır. Beklenen erken ve ileri gelişim özellikleri takvim yaşıtlarından önemli derecede farklı olmalıdır. Ayrıca özel yetenekli çocuklar içerisinde de düzey farklılıkları vardır. Örneğin bir zekâ ölçüğünde 130 ve üzerinde zekâ puanı alan çocuklar özel yetenekli olarak tanılanabilir. Ancak 130 zekâ puanı ve 150 zekâ puanı alan iki özel yetenekli çocuğun birbirinden farklı özellikleri olabilir. Hatta deha çocuk denilen ve çocuk yaşta yetişkin performansı gösteren çocuklar, bu grup içerisinde daha da farklılaşmaktadır. Benzer şekilde iki kere özel şekilde nitelendirilen çocukların da farklı özellikleri görülebilir. Örneğin bilişsel gelişimi ileride ve uyumlu özel yetenekli bir çocuğun akademik başarısı yüksek olabilir; ancak bilişsel gelişimi ileride olmasına rağmen okuma veya yazma güçlüğü yaşayan özel yetenekli bir çocuğun akademik başarısı da düşebilir (Ruban, 2005).

Erken Çocukluk Döneminde Özel Yeteneklilerin Tanılanması

Doğru tanılama özel yetenekli çocukların eğitim planlamalarını düzenlemede ilk ve en önemli adımdır (Pfeiffer ve Petscher, 2008). Özel yetenekli çocukların tanılanmasında temel amaç ise çocukları etiketleyerek kalıplaşmış zihin yapıları içerisine sokmak değil gelişen zihin yapısına sahip olabilmeleri için onları cesaretlendirmektir (Dweck, 2006). Böylece erken çocukluktan itibaren çocukların yetenek düzeylerine uygun eğitim ortamları ile karşılaşmaları sağlanabilir, gelecekteki akademik başarıları artırılabilir ve yaşayabilecekleri sosyal, duygusal ve davranışsal problemler azaltılabilir.

Erken çocukluk döneminde tanılama, özel yetenek alanında en fazla tartışılan konulardan biri olmuştur. Erken çocuklukta ve bebeklikte güvenilir tanılanmanın ya-

pılıp yapılamayacağı bu tartışmaların ortaya çıkış noktası olarak değerlendirilebilir (Gottfried, Gottfried ve Guerin, 2009). Tanılamanın önemini Hertzog (2008) şu şekilde değerlendirmektedir: “*Erken çocukluk dönemi özel yetenek eğitiminin odak sorusu ‘Özel yetenekli çocuk kimdir?’ sorusundan öte ‘Özel yeteneği nasıl tanımlayabiliriz ve geliştirebiliriz?’ sorusu olmalıdır.*”

Tanılamada karşılaşılan önemli sorulardan biri “tanılama kaç yaşında gerçekleştirilmelidir?” sorusudur. Özel yeteneğin tanılanması üzerine çalışan bilim insanlarının bu soruya farklı yaklaşımlar ile cevap verdikleri görülmektedir. Pfeiffer (2015) bilişsel yeteneğin üç yaşından itibaren güvenilir bir şekilde zekâ testleri ile ölçülebileceğini belirtirken; diğer bir grup araştırmacı altı yaşından önce zekâ testlerinin kullanımının güvenilir olmadığını belirtmektedir (Goodwin ve Goodwin, 1982; Roedell vd., 1980; Tannenbaum, 1991). Bu görüşün benimsenmesindeki en temel nokta ise daha büyük yaşlardaki çocuklara göre erken yaşlarda IQ puanının tutarlı sonuçlar vermemesidir (Wellisch, 2021). Ancak zekâ puanlarının tutarlılığı ile ilgili yapılan çalışmalarda özel yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar ayrı değerlendirilmemiştir (Hutchens vd., 1991). Erken çocukluk döneminde özel yetenekli çocukların IQ puanları belki de normal akranlarına göre tutarlı sonuçlar veriyor olabilir (Wellisch, 2021). Castello (2005) ise çok daha ileriki yaşlara, 12-13 yaşına kadar bilişsel yeteneğin nörolojik olgunlaşmasına bağlı olarak güvenilir tanılamamanın gerçekleştirilmesinin güç olduğunu belirtmektedir. Tanılamanın ne zaman yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerden bir diğeri ise erken yaşlardan itibaren düzenli olarak tanılamamanın gerçekleştirilmesidir (Gottfried vd., 1994; Subotnik, 2009). Bu yaklaşım ile zekâ puanının erken çocukluk döneminde tutarlı sonuçlar vermemesi yönündeki görüş için de bir çözüm oluşturulabilir. Ancak düzenli aralıklar ile tanılamamanın gerçekleştirilmesi ekonomik anlamda sürdürülebilir değildir. Her ne kadar tanılamamanın kaç yaşında yapılacağına ilişkin kabul bulmuş tek bir yaklaşım olmasa da erken tanılama özel yetenekli çocukların davranışlarını anlamak ve yeteneklerini en üst düzeyde geliştirebilecekleri eğitim fırsatları sunabilmek adına oldukça önemlidir.

Bir değerlendirme süreci olan tanılamada sadece zekâ testleri kullanılabilceği gibi zekâ, yaratıcılık, yetenek, başarı testleri, öğretmen ve aile dereceleme ölçekleri bir arada kullanılabilir. Özellikle erken çocukluk döneminde zekâ testlerinin yanı sıra aile ve öğretmen dereceleme ölçeklerinin bir arada kullanılması gerçekleştirilen tanılamamanın daha güvenilir olmasını sağlayabilir. Sistematik ve kapsamlı tanılama süreci üç temel bileşeni içermelidir: Aile değerlendirme ölçekleri, okulöncesi sınıfta öğretmen gözlemi ve zekâ testlerinin kullanıldığı formal değerlendirme (Lim, 2009).

Araştırmalar erken çocukluk döneminde zekâ testlerinin güvenilirliğinin çok yüksek olmadığını göstermektedir (Bal-Sezerel, 2018). Bunun nedenlerinden biri erken

yaşlarda psikometrik test uygulamanın, çocuğun karakteristik özellikleri, değerlendirici tutumu ve çevresel değişkenlerden dolayı diğer yaş gruplarına göre daha zor olmasıdır (Ford ve Dahinten, 2005). Diğer nedeni ise erken yaşlardaki bilişsel gelişime bağlı olarak farklı dönemlerde uygulanan zekâ testlerinin tutarlı sonuçlar vermemesidir (Bal-Sezerel, 2018). Zekâ testlerinin erken yaşlarda uygulanmasına ilişkin bu tür problemler nedeniyle tanılama sürecinde aile ve öğretmenlerin kullanabilecekleri dereceleme ölçeklerine de yer verilmelidir. Erken çocukluk döneminde en sık kullanılan (Cao, Jung ve Lee, 2017) dereceleme ölçekleri Tablo 2’de yer almaktadır. Bu değerlendirme ölçekleri aile ve öğretmenler tarafından kullanılabilirlerdir.

Tablo 2*Erken Çocukluk Döneminde Kullanılan Dereceleme Ölçekleri*

Ölçek	Alt Ölçekler	Yaş Grubu	Uygulayıcı
GRS-P (Pfeiffer ve Jarosewich, 2003)	Zihinsel yetenek, akademik yetenek, yaratıcılık, sanatsal yetenek, liderlik, motivasyon	4:00- 6:11	Öğretmen
GRS-S (Pfeiffer ve Jarosewich, 2007)	Zihinsel yetenek, akademik yetenek, yaratıcılık, sanatsal yetenek, liderlik, motivasyon	6:00- 13:11	Öğretmen
GATES-2 (Gilliam ve Jerman, 2015)	Zihinsel yetenek, akademik yetenek, yaratıcılık, liderlik, sanatsal yetenek	5-18	Öğretmen, aile ve bakıcı
GES-2 (McCarney ve Anderson, 1998)	Zihinsel Yetenek, özel akademik yetenek, yaratıcılık, liderlik, performans ve görsel sanat, motivasyon (opsiyonel)	5-18	Öğretmen
SRBCSS (Renzulli vd., 2002)	Öğrenme, yaratıcılık, motivasyon, liderlik, sanat, müzik, drama, iletişim, planlama,	Okulöncesi-12. sınıf	Öğretmen
HOPE (Gentry, Pereira, Peters, McIntosh ve Fugate, 2015)	Özel yeteneğin akademik ve sosyal boyutu	Okulöncesi-12. sınıf	Öğretmen

Erken çocukluk döneminde özel yetenekli çocukların fark edilmesi ve tanınması aşamasında aileler önemli role sahiptirler. Çocukların vakitlerinin büyük bir bölümünü aileleri ile geçirmelerinin, ailelerin çocuklarının bilişsel gelişim sürecindeki farklılıkları gözlemleyebilmelerinin bunda etkili olduğu söylenebilir (Ruf, 2009). Aileler erken okumaya başlayan, zengin kelime haznesine sahip, güçlü hafızası olan, mantıksal muhakeme ve yaratıcı problem çözme becerilerine sahip, dikkat süresi uzun, odaklanabilen ve meraklı çocuklarını doğru tanılayabilmektedir. İyi yapılandı-

rılmış bir aile değerlendirme ölçeği ya da kontrol listesi ile aileler özel yetenek hakkında bilgi sahibi olmasalar bile özel yetenekli çocuklarının karakteristik özelliklerini anlayarak değerlendirebilirler (Schader, 2009). Erken çocukluk döneminde tanılama sürecinde ailelerin yer almasının güvenilir ve etkili olduğuna; ailelerin özel yetenekli çocuklarını doğru tanılayabildiklerine yönelik araştırmalar da bu düşüncüyü desteklemektedir (Davis, Rimm ve Siegle, 2014; Louis ve Lewis, 1992; Parkinson, 1990; Silverman, 1998). Ancak kimi zaman ailelerin çocuklarının özel yetenekli olduğunu fark edemedikleri durumlar da söz konusu olabilir. Özellikle iyi eğitim almış ve standartları yüksek olan aileler çocuklarının özel yetenekli çocuklara özgü davranışlarını ve bilişsel kapasitelerini normalleştirebilir ve göz ardı edebilirler (Roedell vd., 1980).

Ailelerin yanı sıra okul öncesi dönemde öğretmenler de tanılama sürecine önemli katkı sunabilirler. Borland ve Wright (1994) öğretmen gözleminin tanılamada kullanışlı ve hassas bir tanılama aracı olabileceğini belirtmiştir. Erken çocukluk döneminde çocuklar hakkında önemli bilgi kaynakları olan aileler ve öğretmenlerin tanılama sürecine dâhil edilmesi daha başarılı bir tanılamamanın gerçekleşmesini sağlayacaktır. Dinamik bir yapıya sahip zekânın değerlendirilmesinde formal (zekâ testi, yaratıcılık testi vb.) ve informal (aile ve öğretmen gözlemleri vb.) değerlendirmelerin bir arada kullanılmasıyla daha kapsayıcı ve güvenilir tanılama gerçekleştirilebilir.

Ülkelerin özel yetenekli çocukları tanılama prosedürü ve yasal düzenlemeleri farklılaşabilmektedir. Hatta bir ülkenin farklı eyaletlerinde farklı uygulamalar ile de karşılaşılabılır (Plucker, Wells ve Meyer, 2022). Örneğin, Avustralya'nın New South Wales bölgesinde 4 yaş ve üzerindeki çocuklarda özel yeteneğin tanılanmasında anekdot kayıtları, görüşmeler, bilişsel yeteneği değerlendiren standartlaştırılmış testler ve davranış gözlem formları bir arada kullanılırken Güney Avustralya'da IQ testinden 145 puan almış olmak gereklidir (Wellisch, 2021). Dolayısıyla bir bölgede özel yetenekli olarak tanılanan bir çocuk diğer bir bölgede özel yetenekli kabul edilmeyebilir (Silverman, 2018). Farklı uygulamalara rağmen geleneksel zekâ testleri birçok okul sisteminde tipik tanılama prosedürlerinin temel bir bileşeni olmaya devam etmektedir (Cao, Jung ve Lee, 2017). Zekâ testleriyle birlikte ikinci sırada en sık kullanılan ölçme aracı ise öğretmen aday gösterme ölçekleridir (Pfeiffer, 2002). Örneğin Amerika'nın güneydoğu bölgesinde tüm okul öncesi öğrencileri öğretmenleri tarafından GRS-P dereceleme ölçeği ile değerlendirilirler. Öğretmenler ayrıca her bir öğrencinin yeteneğini gösteren sınıf içinde oluşturmuş oldukları ürünleri 1-4 arasında puanlanan bir rubrik ile değerlendirirler. Bu bölgede, GRS-P ölçeğinde T puan ≥ 60 ve rubric değerlendirme puanı 3 ya da 4 olan her bir okul öncesi öğrencisi geniş kapsamlı özel yetenek tanılama sürecine dâhil edilirler (Pfeiffer ve Blei, 2008). Dünya genelinde çeşitli uygulamaların olmasıyla birlikte özel yetenek alan uzmanları, erken çocukluk

döneminde tanılama için çoklu ölçüt yaklaşımını şiddetle savunmaktadır (McBee, Peters ve Waterman, 2014; Pfeiffer, 2015; Pfeiffer ve Petscher, 2008; Renzulli ve Reis, 2012). Farklı ölçme araçlarının ya da farklı tanılama yöntemlerinin bir arada kullanılmasını ifade eden çoklu ölçüt yaklaşımı, ölçüm hatalarının azaltılması, farklı demografik özelliklere sahip çocukların tanılanabilmesi ve öğrencilere performanslarını gösterebilmeleri için birden fazla fırsatın verilmesi gibi avantajlara sahiptir (Acar, Şen ve Çayırdağ, 2016; Baker, 2003; Silverman ve Gilman, 2020).

Erken Çocukluk Döneminde Özel Yeteneğin Tanılanmasında Yaşanan Güçlükler

Erken çocukluk döneminde özel yeteneğin doğru ve güvenilir tanılanması oldukça önemlidir. Güvenilir bir tanılamamanın gerçekleştirilmesi ise zor bir süreçtir. Tanılamada yaşanan güçlüğü farklı nedenlerinden bahsedilebilir. Bu nedenler aşağıda yer almaktadır:

- Özel yetenek için yapılan tanımların farklılaşması ve evrensel bir tanımın olmamasıyla birlikte IQ testleri ile birlikte kullanılacak teknik olarak güvenilir ve geçerli gözlem araçlarının eksikliği; özel yeteneğin erken çocukluk döneminde tanılanmasında yaşanan güçlüklerin önemli bir nedenidir (Pfeiffer ve Petscher, 2008).
- Çocuklar spor, matematik ya da resim gibi farklı alanlarda özel yeteneğe sahip olabilirler. Özel yetenekli bir çocuk bir çiçeği en ince ayrıntısına kadar yetişkin düzeyinde çizebilirken diğer özel yetenekli çocuk yaşatlarından çok daha üst düzeyde sayı duygusuna ve işlemsel hıza sahip olabilir. Bu tür farklı alanlardaki özel yeteneğin tanılanabilmesi için alana özgü tanılama araçlarının kullanılması önemlidir. Farklı yetenek alanlarını tanılamaya yönelik uygun ölçme araçlarının yetersizliği tanılamayı güçleştirecektir (Almeida, Araújo, Sainz-Gómez ve Prieto, 2016).
- Uzmanlar ya da eğitimler bazı alanlarda diğer alanlardaki özel yeteneği tanılamaya göre daha iyi tanılama yeteneğine ya da bilgisine sahip olabilirler (Robinson, 1987). Örneğin sözel yeteneğe sahip olan çocuklar üst düzey matematik ya da yaratıcılık yeteneğine sahip olan çocuklara göre daha fazla fark edilirler (Porter, 2005).
- Erken çocukluk dönemi eğitim süreci ve çocuk gelişiminde sahip olunan ayrıntılı bilgi farkında olunmadan çocuklardan beklentimizi en üst düzeye çıkarabilir. Bunun sonucu olarak çocukların özel yeteneklerini sergileyebilecekleri zorlayıcı ortamlar onlara sunulamayabilir ve çocukların yetenekleri fark edilebilir (Shaklee, 1992).

- Bazı çocuklar henüz karşılaşmadıkları ya da deneyimlemedikleri bir alanda özel yeteneğe sahip olabilirler (Fatouros, 1986). Bu çocuklar özel yeteneğe sahip oldukları alanla karşılaşmamaları nedeniyle özel yeteneklerini ortaya çıkaramayabilirler. Bu da fark edilmeleri ve tanılanmaları için bir sınırlılık oluşturacaktır.
- Bazı çocukların özel yetenekleri henüz olgunlaşmamış sosyal ya da duygusal davranışları (Kitano, 1990) ya da öğrenme sürecinde öz denetim yetersizlikleri nedeniyle gizlenebilir. Örneğin yeteneğini gösterebileceği kadar yeterli sürede konstrasyonunu sağlayamayabilir.
- Çocukların davranışları ortama bağlı olarak sıklıkla ve önemli derecede değişkenlik gösterir (Fatouros, 1986). Davranışlardaki bu değişkenlik ve özel yeteneğin tutarlı olmayan bir şekilde sergilenmesi tanılanmanın gerçekleştirilmesini güçleştirir.
- Sözel yeteneğe sahip olan bir çocuk aynı zamanda sanatın herhangi bir dalında da yeteneğe sahip olabilir. Aileler ya da öğretmenler çocukların birden fazla alanda özel yeteneğe sahip olabileceklerini tahmin edemeyebilirler.
- Bilişsel gelişim hızı her çocukta farklılaşabilir. Örneğin beş yaşındaki bir çocuk aynı yaştaki diğer çocuktan çok daha zeki iken diğeri birkaç yıl sonra bu farkı kapatmış olabilir. Eğer tanılama süreci bir çocuğun bilişsel olarak en iyi olduğu döneme denk gelmemiş ise bu çocuğun gerçek potansiyeli ölçülemez (Güçyeter ve Sak, 2018).
- Bilişsel gelişim dinamik bir yapıya sahiptir. 3-4 yaşında iken erken bilişsel gelişime sahip olan bir çocuk aynı potansiyeli 8-10 yaşlarında gösteremeyebilir (Almeida, Araújo, Sainz-Gómez ve Prieto, 2016).

Her ne kadar yukarıda bahsedilen güçlükler var olsa da öğretmenler ve aileler bu gruba ait temel bilişsel, davranışsal, duyuşsal özellikler ve gelişimsel farklılıklar hakkında bilgi sahibi oldukları sürece çocukların fark edilmesi kolaylaşacak ve tanılama daha güvenilir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Türkiye’de Erken Çocukluk Döneminde Tanılama Süreci

Ülkemizde erken çocukluk döneminde özel yeteneğin tanılanması son yıllarda dikkat çeken ve önem kazanmaya başlayan bir konudur. Erken çocukluk döneminde birçok ölçme aracının bir arada kullanıldığı çoklu değerlendirme yaklaşımı ön plana çıkmasına rağmen Türkiye’de zekâ testlerine dayalı tanılama yaklaşımı yaygın olarak devam etmektedir. Ülkemizde okul öncesi dönemde tanılama ailelerin ya da okul öncesi öğretmenlerinin başvurması ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM)

standart zekâ testleri ile yapılmaktadır (MEB, 2013). MEB'in yayımlanmış olduğu 2013-2017 Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planında erken çocukluk döneminde özel yetenekli çocukları tanılama aşamasında gelişim testlerinin kullanımı da önerilmektedir.

Türkiye'de tanılama konusunda yapılan bilimsel çalışmaların genel olarak zekâ testleri, yetenek testleri, gelişim testleri ve aday gösterme formlarının uyarlanması odaklı oldukları söylenebilir (Gülgöz ve Kağıtçıbaşı, 2004; Sak vd., 2015). Ülkemizde erken çocukluk döneminde tanılama için kullanılabilen ve yabancı bir dilden uyarlanan zekâ testleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Türkiye'de Erken Çocukluk Döneminde Uyarlama Çalışması Yapılan Zekâ Testleri

Zekâ Testi	Yaş Aralığı
Bilişsel Değerlendirme Sistemi	5 yaş (Ergin, 2003) 8 yaş (Gürpınar, 2006)
Raven Standart İlerleyen Matrisler Testi-Artı Sürümü	5.5—6.5 yaş (Kurt, 2008) 6.5- 8 yaş (Çetinkaya, 2007) 8-9 yaş (Tunalı, 2007)
Raven Renkli Progresif Matrisler Testi	4-6 yaş (Bildiren, Kargın ve Korkmaz, 2017)
Kaufman Kısa Zekâ Testi (KBIT-2)	4-45 yaş (MEB, 2014)
Stanford-Binet Zeka Testi (1972 revizyonu)	5-8 yaş (Uğurel-Şemin, 1987)
Temel Kabiliyetler Testi	5-7 yaş (MEB,1994)
TONI-3 Sözel Olmayan Zekâ Testi	6-11yaş (Korkmaz vd., 2018)
Wechsler Sözel Olmayan Yetenek Ölçeği (WNV)	4-21 yaş (MEB, 2014)
Weschler Çocuklar için Zekâ Ölçeği-IV	6-16 yaş (Öktem vd., 2012)
Woodcock-Johnson III (WJ-III)	2-23 yaş (MEB, 2014)

Tablo 3'te yer alan zekâ testlerinden Temel Kabiliyetler Testi grup zekâ testi iken Raven İlerleyen Matrisler Testi -Artı Sürümü ve Raven Renkli Progresif Matrisler Testi hem bireysel hem de grup zekâ testidir. Diğer testler ise bireysel uygulanan zekâ testleridir. Bilişsel Değerlendirme Sistemi Testinin uyarlama çalışmaları ise erken çocukluk dönemi için sadece 5 ve 8 yaş gruplarında yapılmış ve yaş grupları açısından kullanımı sınırlı kalmıştır. Ülkemizde Stanford-Binet Zekâ Testinin en eski versiyonlarından olan 1972 yılı revizyonu Rehberlik Araştırma Merkezlerinde aktif olarak kullanılmaktadır. 2003 yılında son versiyonu (SB-V) çıkan Stanford-Binet Zekâ Tes-

tinin yaklaşık 60 yıl önceki sürümünün hala kullanılıyor olması yapılan tanılamaların güvenilirliğini önemli oranda düşürülebilir. Bunun yanı sıra Kemer ve Çakan (2020) RAM'lerde kullanılan ölçme araçlarının geçerliliğini inceledikleri çalışmalarında Stranford-Binet Zekâ Testinin Türkiye'de kullanılan versiyonun eğitimde ve psikolojide ölçme standartları açısından uygun olmadığı yönünde bulgulara yer verilmiştir.

Alana özgü yeteneklerin ölçülmesinde kullanılabilen DISCOVER-Uzamsal Analitik Yetenek Testi (Özyaprak, 2006) 2 ve 3. sınıflarda; Erken Matematik Yeteneği Testi-3 (Erdoğan ve Baran, 2006) 60-72 ay çocuklarda uyarlama çalışması yapılan yetenek testleridir.

Zekâ testi ve alana özgü yetenek testi uyarlamalarının yanı sıra aday gösterme aşamasında öğretmenler tarafından kullanılabilen Özel Yetenek Dereceleme Ölçeği Okul Öncesi Formu (Alma, 2015; Karadağ, Karabey ve Pfeiffer, 2016) 4-6 yaş grubu için uyarlanmıştır. Ülkemizde okul öncesi dönemde özel yeteneği tanılamada gelişim envanterleri de kullanılmaktadır. Türkiye uyarlaması yapılan gelişim testleri ise Bayley Gelişim Envanteri (1-30 aylık bebekler için) (Dağlıoğlu ve Suveren, 2013) ve Peabody Resim Kelime Testi-III (R), 3-5 yaş (Özekes, 2013, 2016).

Uyarlama çalışmalarının yaygın olmasıyla birlikte özgün tanılama araçlarının geliştirilmesi çalışmaları oldukça sınırlı sayıdadır. Son yıllarda Türkiye'de yapılan en önemli çalışmalardan biri ilk yerli zekâ testi Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS)' in geliştirilmesi ve norm çalışmasıdır. ASIS 4-12 yaş aralığında çocukların tanılanmasında kullanılan bir zekâ testidir. Test 2017 yılından itibaren MEB tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bir diğer çalışma ise Bildiren ve diğerleri (2021) tarafından geliştirilen Bildiren Sözel Olmayan Yetenek Testi'dir (BNV). Test sözel olmayan zekâ testi formatına sahiptir ve 4-13 yaş aralığında çocukların tanılama sürecinde kullanılabilir. Son yıllarda aday gösterme sürecinde kullanılacak ölçme aracı geliştirme çalışmaları da yapılmaktadır (Bildiren ve Bıkmaz Bilgen, 2019; Karabulut ve Ömeroğlu, 2021; Şahin, 2013). Önemli çalışmalardan biri de Anadolu Üniversitesi bilimsel araştırma projesi desteği ile geliştirilen Anadolu Üniversitesi Müzik Algısı Testi (AMAT)'tır. Test 7 yaşından itibaren herkesin kendi müzik algısı hakkında bilgi sahibi olmasını amaçlamaktadır (AMAT, 2021). Aday gösterme sürecinde kullanılabilir yapıda olan testin çevrimiçi olması teste ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Türkiye'de resmî tanılama işlemleri Millî Eğitim Bakanlığına bağlı rehberlik araştırma merkezleri ve bilim sanat merkezleri arasındaki işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Tanılama sürecinde aktif rol üstlenen bilim sanat merkezlerinde tanılama örgün eğitime devam eden 1. 2. ve 3. sınıf öğrencileri için gerçekleştirilmektedir. Genel zihinsel yetenek alanı, görsel sanatlar yetenek alanı ve müzik yetenek alanında

özel yetenekli öğrenciler tanılama süreci aşamaları takip edilerek değerlendirilmektedir. Bu süreç sınıf öğretmenlerine eğitim verilmesi; 1, 2 ve 3. sınıf öğretmenleri tarafından gözlem formlarının doldurulması, grup tarama uygulaması, grup tarama uygulamasında başarılı olan öğrencilerin yetenek alanlarına göre bireysel değerlendirilmeye alınması olmak üzere beş adımı izleyen bir süreçtir (BİLSEM Tanılama Klavuzu, 2019). Farklı yetenek alanlarında özel yeteneğin tanılanması, informal (aday gösterme formları) ve formal değerlendirme (zekâ testleri) yaklaşımlarının bir arada kullanılması BİLSEM tanılama sürecinin avantajları arasında yer almaktadır. Bu avantajların yanı sıra BİLSEM tanılama sürecinin birtakım sınırlılıklar içerdiği söylenebilir. Bunlardan ilki aday gösterme aşamasında sadece sınıf öğretmenin değerlendirmesine yer verilmesidir. Kimi zaman öğretmenler kalabalık sınıf ortamında özel yetenekli potansiyeline sahip öğrencileri fark edemeyebilir ve aday göstermezler. Bu durumda tanılamada önemli veri kaynakları olan ailenin de aday gösterme aşamasına dâhil edilmesi daha etkili bir sürecin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bir diğer sınırlılık ise yetenek alanlarının genel zihinsel, görsel sanatlar ve müzik ile sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlılık ölçme araçlarının yetersizliği, yetişmiş personel sayısının sınırlı olması ve ekonomik gerekçelerden ileri geliyor olabilir. Son olarak, BİLSEM yönergesinde okul öncesi dönemde çocukların tanılanması ve eğitimlerine ilişkin maddeler yer almasına rağmen okul öncesi grup için bir tanılamanın gerçekleştirilmemesi önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Erken çocukluk dönemi her çocuk için kritik olmakla birlikte özel yetenekli çocuklar için iki kere hassas bir dönemdir. Erken çocukluk dönemindeki potansiyel, doğru işlendiğinde performansla dönüşebilmektedir. Bunun için erken çocukluk dönemindeki potansiyelleri keşfetmek ve yetenek gelişimine erken başlamak son derece önemlidir. Gerçekleştirilen çalışmada yer verilen tanılama süreçlerine ilişkin güncel çalışmalara ait bilgiler Türkiye’de bu alanda var olan girişimleri göstermekle birlikte eksikleri de öne çıkarmıştır.

Erken çocukluk döneminde özel yetenekli çocukların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek ve önce kendilerini gerçekleştirmelerine sonra da topluma katkı sağlamalarına olanak sağlamak için alan uzmanlarına, ailelere, öğretmenlere ve devlet yetkililerine bazı roller düşmektedir. Alanda yapılacak tüm uygulamaların ilk aşaması yetişmiş öğretim elemanlarının sayısının artmasıyla yakından ilgilidir. Bu bağlamda üniversitelerde özel yetenekli çocukların eğitimine ilişkin özellikle lisansüstü bölümlerin artması, akademisyenlerin yetişmesi için yararlı olabilir. Bu bilim insanları çalışmalarını arttırdığında özel yetenekli çocuklar ve onlara destek olabilecek kişiler de doğrudan olumlu etkilenecektir. Türkiye’deki akademisyenlerin çalışmaları özellikle

Türkçe özgün yayınlar boyutunda arttırılırsa alandaki öğretmen ve aileler bu yayınlardan rahatlıkla faydalanabilir. Ayrıca yine akademisyenlerin sahada çalışmalar yapmaları hem akademi ve uygulama boyutlarının kopuk olmamasına hem de uygulamaya dönük çalışmaların artmasına yol açacaktır.

Özel yetenekli çocukların tanılama sürecinde önemli rol üstlenen diğer bireyler ise aileler ve öğretmenlerdir. Öğretmenler ve aileler erken çocukluk dönemine ait temel bilişsel, davranışsal, duyuşsal özellikler ve gelişimsel farklılıklar hakkında bilgi sahibi oldukları sürece çocukların fark edilmesi kolaylaşacak ve tanılama daha güvenilir şekilde ilerleyebilecektir. Bu doğrultuda ailelerin farkındalıklarını ve bilgi düzeylerini arttırmak amacıyla çeşitli aile eğitim programları geliştirilebilir.

Son olarak, Türkiye’de erken çocukluk dönemi özel yetenek tanılama sürecinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından resmî olarak sistematik ve kapsamlı bir çerçeve dâhilinde gerçekleştirilmesi önerilebilir. Bu sistematik tanılama sürecinde aile, öğretmen ve uzman iş birliğine yer verilmelidir. Bilimsel olarak geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçme araçları ya da farklı tanılama yöntemlerinin birlikte kullanımını içeren çoklu ölçüt yaklaşımının erken çocukluk döneminde özel yeteneğin tanınmasında tercih edilmesi önerilebilir. Tanılanan öğrenciler için de eğitim süreçlerinin planlanması ve buna yönelik projeler geliştirilerek erken eğitim fırsatları ile karşılaşmaları sağlanabilir.

Kaynakça

- Acar, S., Şen, S., and Çayırdağ, N. (2016). Consistency of the performance and non-performance methods in gifted identification: A multilevel meta-analytic review. *Gifted Child Quarterly*, 60, 81-101.
- Alma, S. (2015). *Üstün yetenekliliği derecelendirme ölçekleri-okulöncesi/ anaokul formu (GRS-P)'nun Türkçeye uyarlanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Almeida, L. S., Araújo, A. M., Sainz-Gómez, M., and Prieto, D. (2016). Challenges in the identification of giftedness: Issues related to psychological assessment. *Anales de Psicología*, 32(3), 621-627.
- Anonymous. (2007). Alex’s gifts. *Gifted Child Today*, 30(3), 40-41.
- Baker, E. L. (2003). Multiple measures: Toward tiered systems. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 22, 13-17.
- Bal-Sezerel, B. (2018). Özel yeteneklilerin erken tanınması. U. Sak (Edt.), *Üstün yeteneklilerin tanınması* içinde (s.147-166). Vize Akademik.

- Bildiren, A., Bıkmaz Bilgen, Ö., and Korkmaz, M. (2021). National non-verbal cognitive ability test (BNV) development study. *SAGE Open*, 11(3), 1-16.
- Bildiren, A., Kargın, T., ve Korkmaz, M. (2017). Renkli progresif matrisleri testi'nin 4-6 yaş aralığında güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Turkish Journal of Giftedness & Education*, 7(1), 19-38.
- Bildiren, A., ve Bıkmaz Bilgen, Ö. (2019). Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklar için aday bildirim ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(2), 269-285. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.475278
- Binet, A., and Simon, T. (1916). New methods for the diagnosis of the intellectual level of subnormals. (*L'Année Psych.*, 1905, pp. 191-244). In A. Binet, T. Simon & E. S. Kite (Trans.), *The development of intelligence in children (The Binet-Simon Scale)* (p 37-90). Williams & Wilkins Co.
- Borland, J. H., and Wright, L. (1994). Identifying young, potentially gifted, economically disadvantaged students. *Gifted Child Quarterly*, 38(4), 164-171.
- Cao, T. H., Jung, J. Y., and Lee, J. (2017). Assessment in gifted education: A review of the literature from 2005 to 2016. *Journal of Advanced Academics*, 28(3), 163-203.
- Castello, A. (2005). Aproximación a la evaluación de la superdotación y los talentos. In M. Sánchez-Cano & J. B. Picas (Coords.), *La evaluación psico-pedagógica* (p 382-415). Graó.
- Çetinkaya, Ç. (2007). *Raven Standart İlerleyen Matrisler PLUS Testi'nin 6,5-8 yaş çocukları üzerinde geçerlik güvenilirlik ön norm çalışmalarına göre üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin motivasyon stillerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağlıoğlu, H. E., ve Suveren, S. (2013). Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların belirlenmesinde öğretmen ve aile görüşleri ile çocukların performanslarının tutarlılığının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 431-453.
- Davis, G. A., Rimm, S. B., and Siegle (2014). *Education of the gifted and talented* (6th ed.). Pearson.
- Dweck, C. (2006). *Mindset: The psychology of success*. Random House

- Ergin, T. (2003). *Bilişsel değerlendirme testi (Cognitive Assessment System - CAS) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fatouros, C. (1986). Early identification of gifted children is crucial . . . but how should we go about it?. *Gifted Education International*, 4(1), 24–8.
- Ford, L., and Dahinten, V. S. (2005). Use of intelligence tests in the assessment of preschoolers. In D. P. Flanagan & P. L. Harrison (Eds.), *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* (2nd ed., p 487– 503). The Guilford Press.
- Gagne, F. (2013). The DMGT: changes within, beneath, and beyond. *Talent Development & Excellence*, 5(1), 5-19.
- Galton, F. (1883). *Inquiry into human faculty and its development*. MacMillan.
- Gentry, M. L., Pereira, N., Peters, S. J., McIntosh, J. S., ve Fugate, C. M. (2015). *HOPE Teacher Rating Scale (manual): Involving teachers in equitable identification of gifted and talented students in K-12*. Prufrock.
- Gilliam, J. E., and Jerman, O. (2015). *Gifted and Talented Evaluation Scales: A norm-referenced procedure for identifying gifted and talented students* (2nd ed.) [Assessment Instrument]. Pro-Ed.
- Goodwin, W. I., and Goodwin, L. D. (1982). Young children and measurement: Standardized and nonstandardized instruments in early childhood education. In B. Spodek (Ed.), *Handbook of research in early childhood education* (p 441-463). The Free Press.
- Gottfried, A. W., Gottfried, A. E., and Guerin, D. W. (2009). Issues in early prediction and identification of intellectual giftedness. In F. D. Horowitz, R. Subotnik, & D. Matthews (Eds.), *The development of giftedness and talent across the life span*. APA Books
- Güçyeter, Ş., ve Sak., U. (2018). Üstün yeteneklilerin tanılanmasında var olan güncel sorunlar ve çözümleri. U. Sak (Edt.), *Üstün yeteneklilerin tanılanması* içinde (s 185-203). Vize Akademik
- Gülgöz, S., and Kağıtçıbaşı, C. (2004). Intelligence and intelligence testing in Turkey. In R. J. Sternberg (Ed.), *International handbook of intelligence* (p 248–269). Cambridge University Press

- Gürpınar, N. (2006). *Bilişsel Değerlendirme Sistemi'nin (CAS) 8 yaş grubu için ön norm çalışması ve üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin bilişsel değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hertzog, N. B. (2008). *Early childhood gifted education*. Prufrock Press Inc.
- Hutchens, T., Hamilton, S. E., Town P. A., Gaddis, L. R., and Presley, R. J. (1991, April). *The stability of iq in preschool years: a review* [Oral presentation]. Meeting of the American Association for Counseling and Development, Reno, Nevada.
- Karabulut, R., and Ömeroğlu, E. (2021). A validity and reliability study of a nomination scale for identifying gifted children in early childhood: A validity and reliability study of a nomination scale. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(2), 1756-1777.
- Karadağ, F., Karabey, B., and Pfeiffer, S. (2016). Identifying gifted preschoolers in Türkiye: The reliability and validity of the turkish-translated version of the grs-preschool/kindergarten form. *Journal of Education and Training Studies*, 4(10), 8-16.
- Kemer, B., ve Çakan, M. (2020). Rehberlik ve araştırma merkezlerinde sıklıkla kullanılan psikolojik ölçeklerin geçerliğinin ölçme standartlarına göre incelenmesi. *JRES*, 7(1), 323-248.
- Kitano, M. (1990). Intellectual abilities and psychological intensities in young children: implications for the gifted. *Roeper Review*, 13(1), 5-10.
- Korkmaz, M., Bildiren, A., Demiral, N., ve Çulha, D. G. (2018). TONI-3 Sözel Olmayan Zekâ Testinin 6-11 yaş örnekleme norm ve standardizasyon çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19, 76-83.
- Kurt, E. (2008). *Raven SPM Plus testi 5.5-6.5 yaş geçerlik, güvenirlik, ön norm çalışmalarına göre üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin erken matematik yeteneklerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lim, T. K. (2009). Early identification. In B. Kerr (Ed) *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent* (p 273-275). Sage.
- Louis, B., and Lewis, M. (1992). Parental beliefs about giftedness in young children and their relation to actual ability level. *Gifted Child Quarterly*, 36, 27-31.

- Maker, C. J., and Nielson, A. B. (1995). *Teaching models in education of the gifted*. Proed.
- McBee, M. T., Peters, S. J., and Miller, E. M. (2016). The impact of the nomination stage on gifted program identification: A comprehensive psychometric analysis. *Gifted Child Quarterly*, 60, 258-278.
- Mccarney, S. B., and Anderson, P. D. (1998). *Gifted Evaluation Scale: Technical manual* (2nd ed.). Hawthorne Educational Services.
- MEB (1994). *Temel kabiliyetler testi yas 5 – 7. Türkiye standardizasyonu ve norm calismasi*. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara
- MEB (2013). *2007-2013 Özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı*. <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/005.pdf>
- MEB (2014). *Özel eğitimin güçlendirilmesi kapsamında standardizasyonu yapılan psikolojik ölçme araçları*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys.../2014.../15020526_yenigelitirilenlearalar.pptx
- Öktem, F., Gençöz, T., Erden, G., ve Sezgin N. (2012). *Wechsler çocuklar için zekâ ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) Türkiye norm çalışması*. Ankara. Proje no: 109K533
- Özekes, M. (2013). Peabody resim kelime testi 3:01- 3:12 yaş aralığı İzmir bölgesi standardizasyonu çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 90-107.
- Özekes, M. (2016). Peabody resim kelime testi III (R) 4 yaş ve 5 yaş çocuklar için İzmir bölgesi standardizasyonu çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 272-295.
- Özyaprak, M. (2006). *Zihinsel güçleri ve yeterlilikleri gözlem yoluyla keşfetme testinin uzamsal-analitik boyutunun A- 2 ve A-3 formlarının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Parkinson, M. L. (1990). Finding and serving gifted preschoolers. *Understanding Our Gifted*, 2(5), 10-13.
- Pfeiffer, S. I. (2002). Identifying gifted and talented students: Recurring issues and promising solutions. *Journal of Applied School Psychology*, 1, 31–50.
- Pfeiffer, S. I. (2015). *Essentials of gifted assessment*. John Wiley.
- Pfeiffer, S. I., and Blei, S. (2008). Gifted identification beyond the IQ test: Rating scales and other assessment procedures. In S. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children* (p 177-198). Springer.

- Pfeiffer, S. I., and Jarosewich, T. (2003). *Gifted rating scales*. The Psychological Corporation.
- Pfeiffer, S. I., and Jarosewich, T. (2007). The Gifted Rating Scales-School form: An analysis of the standardization sample based on age, gender, race, and diagnostic efficiency. *Gifted Child Quarterly*, 51, 39-50.
- Pfeiffer, S. I., and Petscher, Y. (2008). Identifying young gifted children using the gifted rating scales-Preschool/kindergarten form. *Gifted Child Quarterly*, 52(1), 19-29.
- Plucker, J. A., Wells, A., and Meyer, M. S. (2022). Identification policy: Addressing equity and excellence for advanced learners. *Gifted Child Today*, 45(4), 201-211.
- Porter, L. (2005). *Gifted young children: a guide for parents and teachers*, (2nd Edition). Allen & Unwin.
- Renzulli, J. S., Smith, L. H., White, A. J., Callahan, C. M., Hartman, R. K. and Westberg, K. L. (2002). *Scales for rating the behavioral characteristics of superior students: Revised edition*. Creative Learning Press.
- Renzulli, J. S., and Reis, S. M. (2012). Defensible and doable: A practical, multi-criteria gifted program identification system. In S. L. Hunsaker (Ed.), *Identification: The theory and practice of identifying students for gifted and talented education services* (p 25-56). Creative Learning Press.
- Robinson, N. M. (1987). The early development of precocity. *Gifted Child Quarterly*, 31(4), 161-4.
- Roedell, W. C., Jackson, N. E., and Robinson, H. B. (1980). *Gifted young children*. Teachers College Press.
- Ruban, L. M. (2005). Identification and assessment of gifted students with learning disabilities. *Theory into Practice*, 44(2), 115-124.
- Ruf, D. L. (2009). *Five levels of gifted: School issues and educational options*. Great Potential Press.
- Sak, U. (2011). Üstün zekâlılar: Özellikleri, tanılamaları, eğitimleri. Vize Akademi.
- Sak, U., Ayas, M. B., Sezerel, B. B., Öpengin, E., Özdemir, N. N., ve Gürbüz, Ş. D. (2015). Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitiminin eleştirel bir değerlendirilmesi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 5(2), 110-132.

- Sankar-Deleeuw, N. (1999). Gifted preschoolers: Parent and teacher views on identification, early admission and programming. *Roeper Review*, 21(3), 174-179.
- Schader, R. (2009). Parent nomination. In B. Kerr (Ed.) *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent* (p 673-675). Sage.
- Shaklee, B. D. (1992). Identification of young gifted students. *Journal for the Education of the Gifted*, 15(2), 134-44.
- Silverman, L. K. (1998). *Using test results to support clinical judgment*. Gifted Development Center.
- Silverman, L. K. (2018). Assessment of giftedness. In S. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children: Educational theory, research, and best practices* (2nd ed., pp. 183–207). Springer Science.
- Silverman, L. K., and Gilman, B. J. (2020). Best practices in gifted identification and assessment: Lessons from the WISC-V. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1569-1581.
- Subotnik, R. F. (2009). Developmental transitions in giftedness and talent: Adolescence into adulthood. In Horowitz, F. D., Subotnik, R. F., Matthews, D. J. (Eds.), *The development of giftedness and talent across the life span* (p 155-170). American Psychological Association.
- Şahin, F. (2013). The scale for rating the behavioral characteristics of gifted and talented students: Factor structure, reliability and validity analysis. *Journal of Educational Sciences*, 38, 119-132.
- Tannenbaum, A. (1991). Early signs of giftedness: Research and commentary. *Journal for the Education of the Gifted*, 15, 104-133.
- Taylor C. W. (1968). Cultivating new talents: A way to reach the educationally deprived. *Journal of Creative Behavior*, 2, 83–90.
- Terman, L. M. (1916). *The measurement of intelligence*. Houghton Mifflin.
- Toran, M. (2012). Çocukluğun ve erken çocukluk eğitiminin tarihi ve kuramsal temelleri. Avcı, A., ve Toran, M. (Edt.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (s 1-19). Eğitim Kitap.
- Tunalı, S. (2007). *Somut işlemsel dönemdeki üstün ve normal zekâlı çocukların somut düşünme yeteneklerinin incelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testi'nin 8-9 yaş çocukları üzerinde geçerlilik, güvenilirlik, ön norm çalışması*

sı [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uğurel Şermin, R. (1987). *Stanford Binet ölçeğinin İstanbul çocuklarına uygulanması [Stanford Binet Intelligence Scale: adaptation to Turkish with the sample Istanbul]*. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Wellisch, M. (2021). Parenting with eyes wide open: Young gifted children, early entry and social isolation. *Gifted Education International*, 37 (1), 3-21.